

Особливості використання інформаційних можливостей мережі Інтернет учнями старших класів

Останні три десятиріччя ХХ століття характеризувалися небаченим зростанням обсягу знань та потоків інформації, що циркулюють у суспільстві. Потужність і динаміка цих потоків такі, що справитися з ними людина може лише в тих випадках, коли вона використовує сучасні засоби інформатики та сучасні високоякісні інформаційні технології.

Сьогодні можна говорити про принципово нове, інформаційне середовище існування людини. І саме це середовище формує зараз нові стереотипи соціальної поведінки людей, якість їхнього життя, нові звички, тобто все те, що називається способом життя.

Основними відмінними ознаками інформаційного способу життя сучасної людини є такі:

- нове інформаційне оточення людини, яке проявляється в сучасному суспільстві повсюди (телебачення, радіо, газети, журнали, реклама тощо);
- інформатизація ділової сфери, яка проявляється в усе ширшому використанні нової інформаційної техніки, систем зв'язку і телекомунікацій;
- інформатизація суспільно-політичної діяльності, яка зумовлена необхідністю проведення аналітичних досліджень, соціологічних опитувань, проведення виборних кампаній тощо;
- інформатизація сфери побуту та відпочинку, використання нових інформаційних видів розваг, інформатизація засобів розповсюдження масової інформації;
- інформатизація соціальної сфери, розвиток нових, інформаційних форм надомної роботи;
- інформатизація сфери освіти, яка проявляється в усе ширшому використанні інформаційної техніки, системи телекомунікацій та автоматизованих баз даних і знань у процесі навчання, самоосвіти та підвищення професійної кваліфікації.

Розповсюдження нових засобів інформатики, систем зв'язку та інформаційно-телекомунікаційних технологій встановлює новий ритм життя, змінює обличчя навколишнього світу, стирає кордони між державами, формує новий, глобальний тип людської свідомості.

Проте аналіз основних тенденцій розвитку процесу інформатизації суспільства показує, що цей процес створює не тільки нові можливості, а й нові проблеми. Однією з таких проблем, ознаки якої можна спостерігати вже сьогодні, є проблема інформаційної нерівності [1, 264].

Суть цієї проблеми полягає в тому, що нове високоавтоматизоване інформаційне середовище є різною мірою доступним для окремих людей, організацій, регіонів та країн. При цьому ті люди, організації, регіони та країни, які виявляються спроможними використовувати можливості нового інформаційного середовища для свого інтелектуального розвитку та розв'язання інших проблем, а також для цілей науково-технічного та соціально-економічного розвитку, отримують вагомі переваги перед іншими суб'єктами.

Знизити гостроту цієї проблеми покликана сучасна система освіти, яка повинна надати можливість усім членам суспільства отримати необхідні знання та вміння для того, щоб правильно орієнтуватися в новому інформаційному просторі та ефективно використовувати його можливості. Навіть уже в процесі вивчення шкільного курсу інформатики учні повинні отримати достатньо повні загальні уявлення про існуючі у світі глобальні інформаційно-комунікаційні системи та про інформаційні послуги, які вони надають. При цьому вони повинні правильно формулювати свої запити до цих систем з урахуванням їх інформаційних можливостей та обмежень.

Інформаційне середовище, яке часто іменують інфосферою, — неоднорідне, з недавнього часу в ньому виділяють середовище Інтернет. У мережі Інтернет, як елементі інформаційного середовища, здійснюється цілий конгломерат людських діяльностей, основу яких складають пізнавальна, комунікативна та ігрова діяльність. Специфічні особливості діяльності в Інтернет є предметом досліджень спеціалістів, у тому числі педагогів та психологів.

На п'ятому з'їзді операторів зв'язку України, який відбувся на початку квітня 2002 року, були оприлюднені статистичні дані щодо розвитку глобальної мережі в нашій країні. Було зазначено, що в Україні сьогодні нараховується більше 1 мільйона користувачів Інтернет. У зв'язку з тим, що до числа потенційних користувачів комп'ютерних мереж включаються школярі загальноосвітніх шкіл, необхідно приділяти увагу використанню Інтернет як глобального джерела інформації в шкільній та позашкільній діяльності учнів та як засобу формування в них інформаційно-пошукових умінь.

Учні мають можливість користуватися мережею вдома, в різноманітних комп'ютерних клубах, в Інтернет-кафе. Поступово до Інтернет підключаються загальноосвітні школи, в яких учні можуть працювати в мережі не тільки на уроках, під наглядом учителя, але й самостійно, на перервах, після уроків. Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, підключених до Інтернет, збільшується. Адже одним із пріоритетних напрямів та завдань інформатизації загальної середньої освіти є оснащення цих закладів інформаційними технологіями, що передбачає й створення телекомунікаційних засобів виходу до глобальної мережі Інтернет [2, 7].

За результатами спостережень за учнями, які захоплені роботою в мережі, можна зробити висновок, що в основі їх діяльності лежать такі види мотивів:

- пізнавальний;
- діловий;
- комунікативний;
- мотив співробітництва;
- мотив самореалізації;

- мотив самоствердження;
- афіліативний;
- рекреаційний та ігровий [3].

Виділені типи мотивів репрезентують основні, описані в психології, види мотиваційної спрямованості особистості: пізнавальну, розвиваючу, соціально-комунікативну, продуктивну. Ці види мотивації проявляються в різноманітних видах спрямованості діяльності користувача Інтернет: пізнання, інтелектуальна і творча самореалізація, співробітництво, допомога іншим користувачам, пошук односторонніх, прагнення знайти своє коло спілкування, соціальне самовираження і т.д.

Пізнавальна діяльність у мережі Інтернет – це, найчастіше, пошук інформації як за ключовими словами, так і через перехід від одного гіпертекстового посилання до іншого – таке "ходіння" по посиланнях одержало назву "навігації". Як правило, кожен, хто розміщує на своїй web-сторінці будь-яку інформацію, посилається на інші сторінки в Інтернеті. Таким чином, у користувача, навіть якщо він шукає якусь конкретну інформацію, є можливість переходити від одного посилання до іншого практично нескінченно.

З якою інформацією стикаються учні в Інтернет? Існує думка, що в Інтернет простежуються дві тенденції наповнення мережі інформацією. Перша тенденція пов'язана з тим, що мережа задовольняє потреби утилітарного, комерційного підходів. Це популярні сервери, які служать для розваг та спілкування, а також різноманітні електронні магазини, реклама. Друга тенденція пов'язана з удосконаленням цієї системи для професійних користувачів, освіти і науки, подання Інтернет як наукового, освітнього інформаційного простору.

Яку інформацію обирають для себе учні? Дослідження свідчать, вони використовують Інтернет за такими напрямками: розваги, комп'ютерні ігри, чати, гумор, музика, спорт. Популярність навчальної та наукової інформації низька.

Але не можна не відзначити освітнього потенціалу мережі, яку можливо використовувати для шкільної та додаткової освіти, а також для самоосвіти. З метою орієнтації учнів на використання наукових та освітніх ресурсів Інтернет необхідно залучати їх до дослідницької роботи, ставити конкретні завдання пошуку інформації з різних навчальних дисциплін. Це може бути й пошук інформації, яка допоможе розв'язати певні соціальні проблеми, що турбують старшокласників: питання подальшої освіти, навчання за кордоном, працевлаштування, започаткування бізнесу.

Освітній потенціал мережі пов'язаний із змістом інформації, що знаходиться в Інтернет. Частина освітньої інформації створюється цілеспрямовано, різними науковими та освітніми співтовариствами. Частина інформації стихійно проникає в цю область. Досить часто перевірити достовірність цієї інформації неможливо. На багатьох сайтах немає даних про авторів, організації, що займаються розробкою та наданням інформації, на відміну від книг, у яких завжди є певний автор, редактор, вихідні дані. Це одна з проблем, розв'язання якої може частково взяти на себе викладач, котрий попереджає, що відомості, які учні можуть одержати через мережу, не завжди будуть надійними. Мережа дає можливість знайти будь-яку інформацію, але водночас становить небезпеку для поширення хибних тверджень, шахрайства або інших негативних факторів. Оскільки мережа посилює можливості людини здійснювати свої права або зловживати ними, передбачається, що люди повинні нести значно більшу відповідальність за свої дії. Це також необхідно донести до свідомості учнів.

При роботі в комп'ютерних мережах зміни відбуваються як в орієнтовній, так і в операціональній складовій діяльності. Робота в ролі користувача комп'ютерної мережі передбачає наявність в учня досить складної і розгалуженої системи навиків – від вузькоопераціональних (робота з клавіатурою) до більш широких, когнітивних (орієнтація у загальній структурі мережевого простору), – оволодіння якими є особливою спеціально-організованою діяльністю. Тому при роботі в мережі Інтернет не можна обмежуватись лише здійсненням навігації, яку можна розглядати тільки як засіб перегляду сторінок, а не їх пошуку. Через високі темпи зростання обсягів інформації, яка доступна в мережі, навігаційні методи перегляду швидко досягають межі їх ефективності та функціональних можливостей. Для того, щоб структурувати інформацію, накопичену в мережі, та забезпечити її користувачів зручними засобами пошуку, були створені пошукові системи.

Опанування учнями умінь та навиків використання технологій Інтернет, призначених для пошуку інформації, - важливе завдання шкільного курсу інформатики. Так, пошук інформації за ключовими словами дозволяє будь-якому користувачеві знайти багато різних матеріалів з питань, які його цікавлять, познайомитися з різними точками зору на дану проблему, самому задуматися над протиріччями що виникають, стимулювати власну активність і творчий потенціал. Деякі дослідники вказують на те, що інформатизація сприяє зміні авторитарного стилю навчання на демократичний, коли той, хто навчається, знайомиться з різноманітними точками зору на проблему, сам формулює свою думку.

Процеси інтеграції Інтернет-технологій в освітній простір знаходяться в центрі уваги багатьох спеціалістів. Деяким питанням, у тому числі й методам пошуку інформації в мережі, вже приділена увага. Але проблема розробки ефективної методики вивчення принципів роботи з інформаційно-пошуковими системами потребує дальшого розвитку.

Дослідники російських інтернет-ресурсів наводять той факт, що рейтингова система пошуку інформації втрачає свою популярність на користь пошукових систем. В основу дослідження покладено трафікогенераційний принцип. В сфері інтернет-статистики трафік (від англ. traffic - вуличний рух, транспорт) - це загальна кількість переходів користувачів між двома сайтами або групами сайтів. Трафік користувачів - це те, що надає ціль та зміст розвитку мережі Інтернет, збільшенню кількості та інформаційної насиченості його ресурсів. Так, у період з січня 2001 до січня 2002 року пошукові системи посідали перше місце в структурі трафікогенерації для 500

найкрупніших сайтів російських інтернет-ресурсів і мали стійку тенденцію до збільшення їх частки в даній структурі (рис.1) [4, 52].

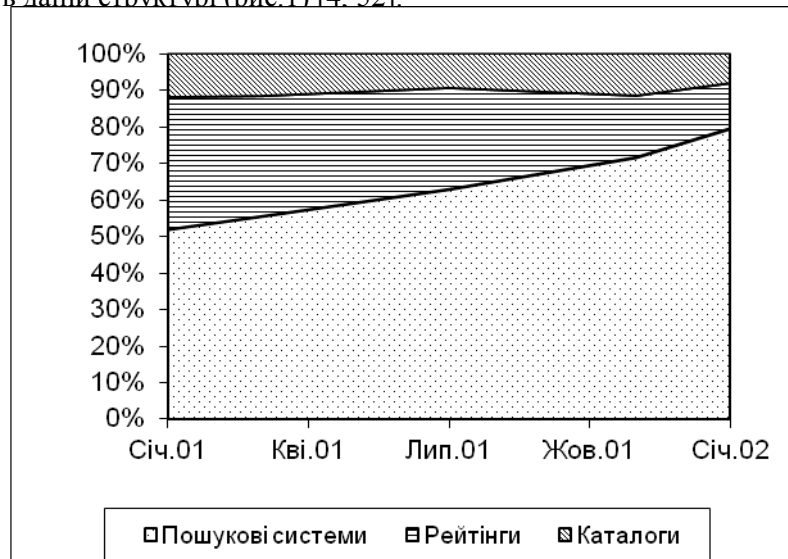

Рис.1. Зміна частки навігаційних сервісів у трафікогенерації на протязі 2001р.

За умови збільшення попиту на використання інформаційно-пошукових систем далеко не всі користувачі володіють відповідними вміннями та навиками роботи з цими програмами. Було зафіксовано, наприклад, такі запити: www.yahoo.com, [mp, l, xxx, jijj](http://mp.lxxxjijj), що свідчить про нерозуміння основних принципів роботи з пошуковими системами, незнання правил побудови запитів, добору ключових слів. Необхідно, щоб учні намагалися знайти відповідь, а не поставити запитання, використати те, що відоме про предмет пошуку.

Грамотний, добре відшліфований запит поверне чіткий набір необхідних документів і дозволить уникнути такого неприємного явища, як інформаційне перевантаження, надлишок різномірної інформації, просто шум.

Також слід зазначити, що в процесі роботи в мережі Інтернет може виникнути "ефект азарту", тобто захоплення самим процесом пошуку інформації на шкоду її вивченню, аналізу та обробці. Іншими словами, відбувається зсув акценту з аналітичної діяльності на пошукову активність. Тому учні повинні знати: мета - не шукати, а знайти.

Оволодіння знаннями та вміннями використання сучасних інформаційних технологій Інтернет (робота на комп'ютері, опанування програм, потрібних для пошуку та переробки інформації, спілкування, самовираження) необхідно для розв'язання пізнавальних, ділових, виробничих, навчальних та інших завдань. Інтернет, як і будь-яка технологія, повинна допомагати людині в подоланні її конкретних проблем і розв'язанні конкретних завдань. Використовуючи мережу, учні спроможні застосовувати її для досягнення цілей, які раніше не ставилися: у дистанційному навчанні, проектній діяльності тощо. З'являється можливість інтелектуального розвитку школярів та їхньої соціально-психологічної адаптації до умов навколишнього середовища.

Але можна констатувати і той факт, що психологічні наслідки застосування інформаційних технологій носять амбівалентний характер. До позитивних додаються й негативні. Нові проблеми, з якими зіткнулися дослідники (насамперед психологи та педагоги) при широкому використанні Інтернет, пов'язані з різноманітними змінами особистості, що відбуваються при активному використанні мережі. Відповідно до основних видів діяльності в Інтернет (пізнавальної, комунікативної та ігрової) виділяються основні види зміни особистості: так звані Інтернет-залежність, або Інтернет-аддикція, ігрова "наркоманія", хакерство.

Так, навігація мережею Інтернет (пов'язана з будь-яким видом діяльності), може сприяти появі своєрідного відходу від реальності, синдрому "наркозалежності" від Інтернет, при якому процес навігації "затягує" суб'єкта настільки, що він стає не в змозі повноцінно функціонувати в реальному світі. Так, у самій мережі Інтернет вже існують неофіційні консультації, які надають допомогу тим, хто страждає від цього синдрому, створені спеціальні програми, що обмежують час перебування в мережі.

Можна навести й деякі інші дані, що свідчать про негативний вплив Інтернет на індивідуальну та групову психічну діяльність. Показано, що надмірне захоплення мережею Інтернет сприяє аутизації суб'єкта, призводить до неадекватних ефектів у процесах соціальної перцепції та ін. Із сказаного очевидно, що Інтернет повинен зайняти відведену для нього соціальну нішу. Спроби надмірно переоцінити його значимість для людства і для окремої людини потребують корекції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колин К.К. Фундаментальные основы информатики: социальная информатика.– М.: Академический проект, 2000.– 350 с.
2. Концепція Програми інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл (проект) //Комп'ютер у школі та сім'ї.– 2000.– №3.– С.3-10.

3. Арестова О.Н., Бабанин Л.Н., Войскунский А.Е. Коммуникация в компьютерных сетях: психологические детерминанты и последствия.– <http://www.ipk.alien.ru/books/vestnik/babanin.txt>
4. Морозов Е. Трафик 2001, 02... //Мир Internet.– 2002.– №3.–С.52-53.
5. Інтернет: погляд у майбутнє. Матеріали із засідання круглого столу, Головне управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації //Комп'ютер у школі та сім'ї.– 2001.–№1.–С.3-7.
6. Якушина Е.В. Подростки в Интернет: специфика информационного взаимодействия http://www.mediaeducation.ru/pub/yakushina_1/podrostki_i_internet_000.htm